

У далекому 1950 році Генеральна Асамблея ООН запропонувала усім державам святкувати 10 грудня як День прав людини, бо саме в цей день в 1948 році цією ж організацією було прийнято Загальну декларацію прав людини. У цьому документі задекларовано наступні принципи: рівність людей: усі люди народжуються вільними та рівними в правах, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії тощо; право кожного на життя, свободу та особисту недоторканість; заборона рабства и работоргівли; заборона катувань або жорстокого поводження; право кожного на правосуб'єктність; рівність усіх перед законом; право на звернення до суду; заборона самовільних арештів; презумпція невинності та заборона зворотної сили карного закону; право на свободу пересувань та вибір місця мешкання; право на громадянство; право на шлюб; право володіти майном; право на свободу переконань; право на мирні збори; право на участь в управлінні громадськими та державними справами; право на працю тощо.

Загальна декларація прав людини спонукала людство до розробки та укладення численних конвенцій, декларацій та протоколів з прав людини: у 1948 г. було ухвалено Конвенцію про попередження злочину геноциду та покарання за нього, в 1949 г. — Женевські конвенції про захист прав людини під час збройних конфліктів, 1950 г. — Європейську Конвенцію захисту прав людини та основних свобод, 1959 — Декларацію прав дитини, в 1966 г. — пакти про права людини тощо. Також було створено різноманітні установи та посади для більш об'єктивного дотримання державами прав людини - Комісія ООН з прав людини та Уповноважений з прав людини.

Коли вимовляємо вираз «права людини», зазвичай йдеться про невеликий набір прав і свобод, які найчастіше називають фундаментальними правами та свободами. Без дотримання цих прав неможливе нормальне існування та розвиток людини в суспільстві. Часто їх також називають конституційними правами, тобто такими, що закріплені в конституціях держав. Було б неправильним вважати перелік фундаментальних (або ж конституційних) прав і свобод є незмінним: він різниться від конституції до конституції, від одного міжнародного документу до іншого. Але все ж таки існує чіткий перелік основних прав

людини. Його закріплено в Загальній Декларації прав людини, прийнятій ООН 10 грудня 1948 року.

Від 1950 року, цього дня у світі й відзначають Міжнародний День прав людини. В цей день проводиться пленарне засідання ООН і всесвітня організація відзначає тих, хто зробив вагомий внесок у захист людських прав і свобод, а Норвезькій Нобелівський комітет в Осло вручає 10 грудня Нобелівську нагороду миру.

Загальна декларація прав людини

Запровадження єдиної міжнародної системи захисту прав людини стало одним із найважливіших завдань створеної після завершення Другої світової війни Організації Об'єднаних Націй. Наріжним каменем у побудові системи захисту прав людини і стало прийняття Загальної декларації прав людини.

Декларація прав людини не є міжнародним договором, а була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Ця Декларація не обов'язкова до виконання державами і з формально-юридичної точки зору не є тим жорстким правом, яке зобов'язує державу діяти в певний спосіб. Незважаючи на це, Декларація визнається універсальним і ефективним механізмом та інструментом захисту прав людини в світовому масштабі. На сьогодні Декларація перекладена на 360 мов, а на її базі розроблено понад 80 міжнародних договорів. В результаті її дотримання перетворилось в міжнародний звичай, тобто правило, яке ніде офіційно не закріплене, але повинно виконуватись під страхом санкцій зі сторони міжнародної спільноти.

І хоча положення Декларації мають рекомендаційний характер, цим документом фактично започатковано процес створення системи міжнародних стандартів у галузі прав людини, набуття ними універсального характеру. Так, у 1966 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Міжнародний пакт про громадянські й політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, які разом із Загальною декларацією прав людини та двома додатковими протоколами до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права склали Міжнародний білль про права людини. Особливість обох прийнятих пактів полягає в тому, що коли держави, які є членами Організації Об'єднаних Націй чи ще ними не стали, ратифікують пакт і стають його «державами-учасницями», вони добровільно беруть на себе ряд юридичних зобов'язань із захисту прав, що містяться у відповідному тексті прав і норм, а також сумлінно

забезпечувати відповідність національних законів своїм міжнародним зобов'язанням. І, що особливо важливо, ці пакти запровадили конкретні механізми контролю за захистом відповідних прав, зокрема були створені окремі Комітети ООН, на які було покладено здійснення нагляду за дотриманням зобов'язань, узятих державами-учасницями цих договорів. У подальшому аналогічні комітети було створено щодо деяких найважливіших Конвенцій ООН.

Згідно із Загальною декларацією прав людини, ці права — громадянські, політичні, економічні, соціальні — не даруються державою, а належать кожному від народження. Вони є основою людського існування і розвитку, а тому не мають кордонів. Визнання, дотримання та захист прав і свобод людини не є внутрішньою справою тієї чи іншої країни.

Права, перераховані в Декларації, прийнято ділити на 2 великі групи: перша — громадянські й політичні права, друга — економічні, соціальні та культурні права.

До першої групи входять громадянські (або їх ще називають особисті) права: право на життя, право на свободу та особисту недоторканість, право на свободу від рабства, від катувань, право на свободу пересувань, право не вважатись винним до рішення суду, право на недоторканність житла, тайну кореспонденції, невтручання в особисте та сімейне життя, свободу думки, совісті і релігії; політичні: свобода поглядів, свобода отримання та розповсюдження інформації, свобода мирних зібрань та асоціацій, виборчі права, право приймати участь в управлінні своєю державою або через вибраних представників.

Другу групу прав — економічні, соціальні та культурні права — називають правами другого покоління. До другого покоління прав включають: право на соціальне забезпечення, право на працю та справедливу винагороду за неї, вільний вибір роботи та захист від безробіття, право створювати профспілки, право на освіту, право на вільну участь в культурному житті суспільства.

Захист прав людини

Одним із механізмів забезпечення прав людини вважається Європейський суд з прав

людини. Досі багато хто вважає, що він є четвертою інстанцією, яка може переглянути вирок суду найвищої інстанції конкретної держави. Насправді ж, Європейський суд має субсидіарний (додатковий) характер. Мається на увазі, що з одного боку існує автономія держави, і коли в межах цієї автономії особа не знаходить максимальне відшкодування порушеного права чи його відновлення, то у цій ситуації в особи виникає право на звернення до Європейського суду з прав людини. Однак, останній не переглядає рішень національних судів; ця міжнародна судова установа може оцінювати, наскільки національна процедура відповідає зобов'язанням держави за Декларацією, тобто в разі звернення проводиться виняткова перевірка щодо того, чи дотримувалась держава-відповідач своїх зобов'язань за Декларацією при забезпеченні певного права людини-позивача.

Права людини та Україна

Спираючись на міжнародно-правові стандарти, проголошені в Декларації, у 1996 році Верховна Рада України прийняла Конституцію України. В ній зазначено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Конституція України — основний Закон нашої держави — увібрала фундаментальні положення Декларації, зокрема, щодо верховенства прав людини, рівності і непорушності її прав, права людини на свободу і особисту недоторканість, на достатній рівень життя тощо. За оцінкою експертів, положення Конституції України повною мірою відповідають Загальній декларації прав людини.